

PREGLEDNI RAD

DOI: 10.5937/reci2215050K

UDC: 811.163.41'373.611

811.111'373.611

Marko E. Kukić *

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

KONTRASTIVNA ANALIZA TVORBENIH PROCESA DERIVACIJE I FLEKSIJE U ENGLESKOM I SRPSKOM JEZIKU

Sažetak: Cilj ovog rada je da predstavi onaj dio lingvistike koju čine tvorba riječi i tvorbeni procesi. Na sistematičan način prikazujemo sve ključne procese koji učestvuju u stvaranju novih leksema. Rad se zasniva na teorijskom i praktičnom prikazu osnovnih morfoloških procesa derivacije i fleksije. Posebna pažnja data je tvorbi pretvaranjem ili konverziji i regresivnoj derivaciji. Takođe, ostvaruje se osvrt na tvorbenu osnovu sa ciljem da se ispita njena uloga prilikom procesa tvorbe riječi. Nakon uvođenja u osnovna teorijska stanovišta, pregledni rad se oslanja na kontrastivnu analizu, te upoređuje i kontrastira pomenute morfološke procese unutar engleskog i srpskog jezika. Cilj je da se ustanovi stepen ekvivalencije tvorbenih procesa, kao i da se ispita u kojoj mjeri procesi tvorbe riječi dva različita jezika dijele sličnosti i razlike.

Ključne reči: morfologija, derivacija, fleksija, tvorba riječi, kontrastiranje, ekvivalencija, engleski jezik, srpski jezik.

UVOD

Lingvistika je složena nauka koja se može podijeliti na više zasebnih disciplina. Razlog za to je postojanje širokog spektra mogućnosti na koji se može pristupiti izučavanju

* marko.kucicpll@gmail.com

jezika. Stoga je jedna od najvažnijih i neposrednih podjela opšte lingvistike na: deskriptivnu, istorijsku i komparativnu lingvistiku (Robins, 1989). Pored pomenute klasifikacije mogu se naći i druge, poput sinhronijske i dijahronijske lingvistike. Proučavanjem pojedinih jezika i jezičkih grupa bave se deskriptivna ili sinhronijska lingvistika, sa stanovišta strukture jezika istorijska ili dijahronijska lingvistika bavi se razvojem jezika. Uporedna ili komparativna lingvistika bavi se klasifikovanjem i poređenjem jezika (Bugarski, 2003).

Sa druge strane, jedna od najvažnijih podjela lingvistike jeste podjela na mikrolingvistiku i makrolingvistiku. Mikrolingvistika izučava strukturu jezika i integriše fonetiku, morfologiju, sintaksu, semantiku, dok se makrolingvistika bavi karakteristikama i faktorima koji okružuju i utiču na jezike (Lyons, 1981). Za makrolingvistiku se vežu sociolingvistika, psiholingvistika, kontrastivna lingvistika i druge poddiscipline.

Naše istraživanje se bavi jednom cijelinom mikrolingvistike koja proučava strukturu jezika. S obzirom na to da mikrolingvistika objedinjuje metode i jezičke nivoe proučavanja strukture jezika, posebna pažnja usmjerena je ka izučavanju nivoa koji se bavi tvorbom riječi. Preciznije, zalazimo u domen određenih cjelina morfologije. Kroz teoriju i praktične primjere u radu nudimo temeljna objašnjenja procesa derivacije i fleksije. Time otkrivamo procese konverzije i regresivne derivacije koji učestvuju u nastanku i formiranju novih riječi. Pored toga, rad zadire u dio makrolingvistike koji se bavi izučavanjem kontrastiranja jezika. Zapravo, ulazimo u okvire kontrastivne lingvistike sa ciljem da što jasnije prikazemo pomenute tvorbene procese. Oslanjajući se na deskriptivnu i kontrastivnu analizu objasnićemo pojedinačno tvorbene procese engleskog jezika i pronaći pandane tim procesima u srpskom jeziku. Takođe, analiziraćemo stepen ekvivalencije prikazujući sličnosti i razlike između tvorbenih procesa dva jezika..

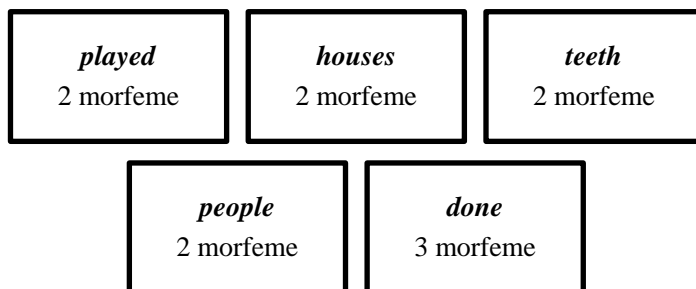
MORFOLOGIJA

Morfologija je dio nauke o jeziku koji proučava tvorbu riječi, uključujući načine na koje se nove riječi grade u jezicima svijeta, i način na koji se oblici riječi razlikuju u zavisnosti od toga kako se koriste u rečenicama (Lieber, 2010). Pored toga, u zavisnosti od određenog jezika i teorije, morfologija se, pored tvorbe riječi, bavi i vrstama riječi sa ciljem da što pravilnije kombinuje formu riječi unutar smislenog konteksta rečenice. Pod „tvorbom riječi“ podrazumevamo sve one oblike jedne riječi koje ona može imati (npr. u engleskom jeziku: *tall, taller, tallest*, ili srpskom jeziku: *visok, viši, najviši*). Koji oblik riječi će biti upotrebljen zavisi isključivo od konteksta rečenice.

Glavni način na koji morfologija istražuje riječi, njihovu unutrašnju strukturu i način na koji se formiraju jeste uz pomoć identifikacije i proučavanja termina morfema, često definisanog kao najmanji jezički dio sa gramatičkom funkcijom (Aronoff & Fudeman, 2010).

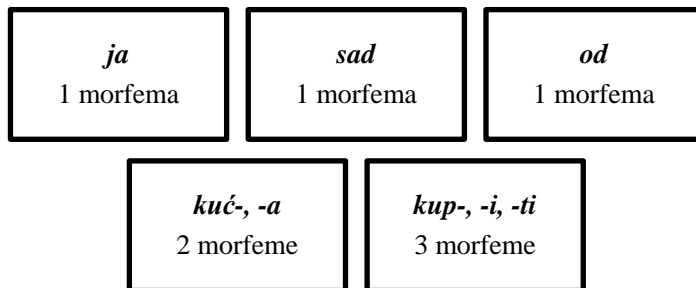
Jednostavno rečeno, morfeme predstavljaju najmanje jezičke cjeline koje posjeduju značenje ili gramatičku funkciju.

Primjer 1

Iz Primjera 1 vide se određene riječi koje se ne nalaze u osnovnim oblicima, time svaka od njih ima više od jedne morfeme. Na primjer, osnova riječi *people* je *person*, stoga imamo dvije morfeme. Glagol *done* nalazi se u prošlom participiju (eng. *Past Participle*), pa uz osnovnu formu *do* i preterit glagola *did* ima tri morfeme. Ono što se može uočiti na osnovu Primjera 1 jeste da date riječi nisu po obliku iste. Time riječi pripadaju različitim gramatičkim kategorijama koje se razlikuju na osnovu date vrste riječi. Tako prije analize morfema obraćamo pažnju na datu vrstu riječi i dat oblik u kome se riječ nalazi.

Primjer 2¹

Primjer 2 nam prikazuje izgled morfema u srpskom jeziku i njihov način brojanja/razlikovanja. Iz datog primjera se može zaključiti da se riječ može sastojati od jedne ili više morfema. Pored toga, trebalo bi naglasiti da su u oba jezika morfeme korijeni riječi i

¹Preuzeto iz Stojanović i Popović (2016, str. 72).

afiksi (prefiksi i sufiksi). Kada se upoređi proces sa engleskim jezikom, uočavamo da vrsta riječi kao i gramatička kategorija utiče na osobenost morfema unutar riječi.

Razlog za uvođenje pojma morfema je taj što se u nastavku ovog rada bavimo morfološkim procesima derivacije i fleksije. Samim tim, morfema postaje osnova za tvorbu riječi i proces derivacije i fleksije.

Postoje slobodne morfeme (eng. *free morphemes*), odnosno morfeme koje mogu da stoje same za sebe kao pojedinačne riječi (na primjer, *house*, *car*, *run*, ili u srpskom *kuća*, *auto*, *trčati* i sl.). Međutim, postoje i vezane morfeme (eng. *bound morphemes*), koje predstavljaju oblike koji normalno ne mogu stajati sami i obično su povezani sa drugim oblikom (Yule, 2010), kao na primjer: *re-*, *-ist*, *-ed*, *-s*, ili na srpskom *-a*, *-ama*, *-nad*. Tako dolazimo do zaključka da su svi afiksi vezane morfeme. Takođe, trebalo bi naglasiti da pored afiksa postoje i druge vezane morfeme kao što su *nulte morfeme* (eng. *zero morphemes*) i *portmanteau morfeme* (eng. *portmanteau morphemes*).

Upravo će vezane morfeme, odnosno afiksi, neposredno uticati na građu novih riječi ili gramatičkih funkcija. Sa druge strane, slobodne morfeme su sve one riječi koje stoje samostalno i nose značenje i funkciju koja se određuje u zavisnosti od diskursa u kome se data riječ nalazi. Tako u rečenici *Ivan je kupio kuću* možemo vidjeti da riječ *kuća* nosi značenje i funkciju bližeg objekta.

PROCES DERIVACIJE

Svaki jezik se sastoji od tvorbenog sistema čiji je cilj stvaranje novih riječi ili formi. Kada je u pitanju tvorbeni sistem engleskog jezika, zastupljeni su procesi *derivacije* (eng. *derivation*), *fleksije* (eng. *inflection*) i *kompozicije* (eng. *compounding*). Sa druge strane, u tvorbenom sistemu srpskog jezika prisutni su procesi *izvođenja riječi* (derivacija) i *slaganja riječi* (kompozicije) (Stojanović i Popović, 2016).

Proces derivacije može se povezati sa vezanim morfemama, jer su vezane morfeme te koje će dovesti do stvaranja novih leksema ili riječi. Naime, derivacija je proces formiranja novih leksema, koji može, ali i ne mora, da dovede do promjene vrste riječi (Prodanović, 2017).

Primjer 3

predict + *-able* = *predictable*

kind + *-ness* = *kindness*

un- + *happy* = *unhappy*

ir- + *regular* = *irregular*

Primjer 3 ukazuje na proces derivacije, pri čemu možemo vidjeti da u samom procesu derivacije učestvuju podjednako i prefiksi i sufiksi. Do derivacije dolazi kada na korijen riječi dodamo određen sufiks ili prefiks. Ovim procesom dodavanja, možemo dovesti do mijenjanja vrste riječi, kao što je slučaj u Primjeru 3, gdje smo na osnovu riječi *predict* kojoj smo dodali sufiks *-able* koji sa sobom nosi osobine pridjeva, došli do reči *predictable* (srp. predvidljiv – pridjev).

U engleskom jeziku postoje različiti derivacioni obrasci koji ukazuju na promjenu vrste riječi prilikom procesa derivacije. U Primjeru 4 biće prikazani samo neki od mogućih obrazaca:

Primjer 4

pridjev/imenica: *-ness* (*homeless* – *homelessness*)

imenica/pridjev: *-ly* (*friend* – *friendly*)

glagol/pridjev: *-able* (*teach* – *teachable*)

glagol/imenica: *-er* (*buy* – *buyer*)

pridjev/pridjev: *-ish* (*blue* – *bluish*)

imenica/glagol: *-ify* (*terror* – *terrify*)

Primjer 4 prikazuje obrasce koji su vezani za promjenu vrste riječi prilikom procesa derivacije. Međutim, izučavajući derivaciju, važno je napomenuti da pored toga što proces uključuje promjenu vrste riječi, derivacija ne mora nužno da utiče na promjenu vrste riječi (Prodanović, 2017). Kao primjer se može uzeti imenica *friend* (srp. prijatelj – imenica) + *-ship* (sufiks) = *friendship* (srp. prijateljstvo – imenica). Iz datog primjera možemo zaključiti da prilikom procesa derivacije ne dolazi uvijek do promjene vrste riječi.

Kada se uporedi dosadašnji proces derivacije engleskog jezika sa derivacijom srpskog jezika, susrećemo se sa sličnom situacijom.² Oba jezika se prilikom procesa derivacije oslanjaju na tvorbene osnove, kojima se dodaju sufiksi ili prefiksi zarad dobijanja nove lekseme ili riječi. Kada je riječ o procesu derivacije srpskog jezika, kao i u engleskom jeziku, možemo naići na različite obrasce:

² Za detaljnije izučavanje derivacije srpskog jezika primjerima svih vrsta riječi vidjeti: Stojanović i Popović (2016, str. 142–188).

Primjer 5

pridjev/imenica: -ac (star – starac)

imenica/glagol: -ti (proba – probati)

imenica/pridjev: -ica (lav – lavica)

imenica/imenica: -ač (prekid – prekidač)

Pored tvorbe riječi sa sufiksima, u srpskom jeziku postoji i građenje po modelu sa prefiksima, kao na primjeru: *bez-* + *boj-* + *-an/ni* = *bezbojni*, *-a*, *-o*. Iz datog primjera možemo uvidjeti da je *bez-* prefiks, *boj-* predstavlja tvorbenu osnovu, ostatak su sufiksi. Pored svega, trebalo bi naglasiti da i u srpskom jeziku, kao što je slučaj u engleskom jeziku, prilikom derivacije nije obavezno da dođe do procesa mijenjanja vrste riječi, na šta nam ukazuje zadnja shema iz Primjera 5 (prekid – prekidač).

FLEKSIJA

Nakon derivacijskog procesa unutar tvorbenog sistema, sljedeći proces koji je podjednako važan za tvorbeni sistem engleskog jezika jeste *fleksija* (eng. *inflection*). Fleksija se odnosi na tvorbu riječi koja ne mijenja kategoriju, odnosno vrstu, i ne stvara nove lekseme, već mijenja oblik leksema tako da se uklapaju u različite gramatičke kontekste (Lieber, 2010). Jednostavno, fleksija ne stvara nove riječi u jeziku kao što derivacija radi uz pomoć vezanih morfema. Glavni zadatak fleksije je da ukaže na gramatičku funkciju riječi (Yule, 2010).

Za razliku od derivacije, fleksija se konstruiše samo uz pomoć sufiksa, jer oni jedini utiču na gramatičku funkciju. U savremenom engleskom jeziku nema puno fleksija kao što je nekada bio slučaj sa srednjovjekovnim engleskim. Danas, savremeni engleski jezik ima osam flektivnih morfema:

(-s) = množina imenice (*cars*);

(-'s) = padež u genitivu (*cat's*);

(-s) = treće lice jednine u prostom sadašnjem vremenu – Present Simple (*walks*):

(-ed) = pravilni glagoli u prošlom prostom vremenu – Past Simple (*talked*);

(-en) = nepravilni glagoli u prošlom participu – Past Participle (*forgotten*);

(-ing) = sadašnji particip – Present Participle (*walking*);

(-er) = komparativ pridjeva (*sweeter*);

(*-est*) = superlativ pridjeva (*the sweetest*);

Kao što se može vidjeti iz gore navedene podjele, fleksija se isključivo odnosi na gramatičke forme leksema. Međutim, trebalo bi skrenuti pažnju na to da se svaka vrsta riječi, koja ima gramatičku funkciju, sastoji od različitih varijanti i različitih morfema, jer neke riječi/lekseme ne potiču iz engleskog jezika, nego su usvojene iz različitih jezika poput francuskog, latinskog, njemačkog, grčkog i drugih jezika.

Uzimajući za primjer imenice koje potiču iz drugih jezika, a prihvaćene su u engleskom jeziku predstavljaju izazov za proces fleksije. Ono na šta želimo da ukažemo jeste da imenice stranog porijekla imaju različit proces fleksije. Stoga u engleskom jeziku možemo naići na različite sufikse imenica i različite načine formiranja množine određenih imenica, kao što je slučaj sa imenicom *cactus* (srp. kaktus) koja u množini postaje *cacti*. Time uočavamo da određene imenice neće imati poznatu fleksiju dodavanja sufiksa *-s* ili *-es*. Sufiksi koji se dodaju kako bi se dobila imenica u množini u fleksijama engleskog jezika su sljedeći: *-s*, *-es*, *-ves*, *-ies*, *-en*, *-ren*, *-ee*, *-e* i *-i*. Tu su i grčki i latinski sufiksi: *-a*, *-e*, *-es*, *-ices* i *-i* i nulti sufiks u množini (Yordchim, 2012). Ovim dolazimo do zaključka da svaka vrsta riječi ima različite sufiksne fleksije, te bi trebalo posmatrati njihovu etimologiju vodeći računa o tome da se i dalje govori o gramatičkim funkcijama.

Gramatičke forme neće uvijek primjenjivati iste principe. Tako, na primjer, komparativ i superlativ pridjeva *good* neće pratiti ustaljenu formu sa sufiksima *-er* i *-est* nego će dobiti novi oblik *better* i (*the*) *best*. Kao što možemo vidjeti na ilustrovanom primjeru, proces fleksije neće uvijek uključivati afikse, tj. sufikse, jer nisu primjenjivi. U ovakvim slučajevima govorimo o procesu koji je nepravilan (Prodanović, 2017).

Posmatrajući pojam fleksija u engleskom jeziku, pokušali smo da na osnovu relevantne literature pronađemo adekvatnu ekvivalenciju. Međutim, analizirajući literaturu koja se bavi izučavanjem gramatike srpskog jezika dolazimo do zaključka da u srpskom jeziku ne postoji neposredna ekvivalencija procesu fleksije.

Iako nije pronađena apsolutna ekvivalencija, određeni segmenti procesa fleksije engleskog jeziku mogu se pronaći i u srpskom jeziku. Naime, kako smo upoznati sa činjenicom da fleksija određuje gramatičku funkciju riječi i ne obuhvata prefikse, u nastavku ćemo predstaviti primjer koji će ponuditi sličan postupak u srpskom jeziku.

Primjer 6

kuća – kuće (broj)

auto – auta (broj)

kupio – kupila (rod)

Ana – Ani (padež)

Svrha Primjera 6 je da prikaže određene gramatičke kategorije srpskog jezika koje su formirane uz pomoć različitih sufiksa. Stoga, na primjeru brojivosti imenica, gdje riječ *kuća* u množini glasi *kuće*, uviđamo da na osnovu riječi *kuć-* dodajemo sufiks za množinu *-e*. Time potvrđujemo da gramatičke kategorije imenica (rod, broj i padež) utiču na formiranje nove lekseme i da se dati proces može posmatrati kao fleksija. Sa druge strane, posmatrajući glagole u srpskom jeziku uviđaćemo da i oni sadrže flektivne forme, jer razlikuju nekoliko gramatičkih značenja (Filipović i Gatarić, 2018). U pitanju su gramatičke kategorije glagola kao što su rod, broj, lice, vrijeme, način, glagolski vid i drugo. Pomenute kategorije će učestvovati u stvaranju gramatičke forme lekseme, odnosno fleksije. Možemo zaključiti da svi sufiksi u srpskom jeziku koji učestvuju u formiranju određene gramatičke kategorije imenica, zamjenica, glagola, pridjeva ili određenih priloga imaju povezanost i sličnost sa fleksijom drugih jezika.

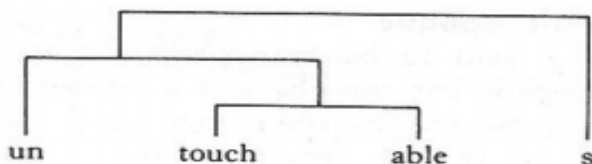
TVORBENA OSNOVA

Tvorbena osnova (*root, stem, base*) je termin koji se koristi u srpskom jeziku kako bi ukazao na osnovu/korijen riječi i uz pomoću nje izvršio proces derivacije ili kompozicije. U engleskom jeziku ovakav termin čine riječi *root, stem* i *base*.

Termin *root* (srp. *korijen*) je oblik koji se ne može dalje analizirati, odnosno rastavljati, bilo u pogledu derivacije ili fleksije. To je onaj dio oblika riječi koji ostaje nakon što se uklone svi afiksi, bili oni derivacioni ili flektivni (Bauer, 1983).

Primjer 7

Kao što pokazuje Primjer 7, nakon uklanjanja svih prefiksa i sufiksa dobijamo *korijen riječi* ili ono što se u engleskom jeziku zove *root*. Pored termina *korijen* ili *root*, engleski jezik razlikuje još jednu tvorbenu osnovu koja se zove *stem*. Za razliku od *korijena*, termin *stem* sadrži derivacione afikse, ali se svi flektivni afiksi uklanjaju.

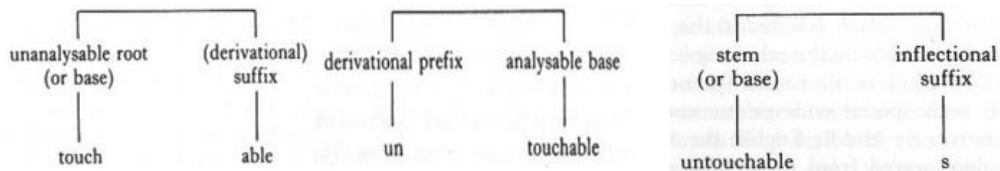
Primjer 8³

Slika 1.

Riječ *untouchables* iz Primjera 8 ukazuje na situaciju da je korijen riječi ili *root*: *touch*. Međutim, nakon što od date riječi izbrišemo flektivni sufiks *-s*, a zadržimo derivacioni prefix *un-* kao i sufiks *-able*, dobijamo riječ *untachable* koja predstavlja termin *stem*. Primjeri za *root* i *stem* su sljedeći:

- *walks* = **stem**: *walk*; **root**: *walk*
- *recovered* = **stem**: *recover*; **root**: *recover*
- *unpacked* = **stem**: *unpack*; **root**: *pack*

Base ili *osnova* je takozvani „krovni izraz“ koji obuhvata termine *root* i *stem*. Preciznije, *osnova* može biti *root* ili *stem* u zavisnosti od toga šta se analizira. U Primjeru 9 prikazaćemo kako se termin *base* ponaša kao *root* i *stem*.

Primjer 9⁴

Slika 2.

Nakon što smo objasnili koncept tvorbene osnove u engleskom jeziku, u nastavku ćemo uporediti pomenuti koncept sa srpskim jezikom. Kako srpski jezik obuhvata derivaciju i slaganje riječi, u njihovom izvođenju razlikovaćemo tvorbene morfeme dviju kategorije:

³ Preuzeto iz: Bauer, 1983, str. 20.

⁴ Preuzet iz: Bauer, 1983, str. 21.

tvorbene osnove i tvorbene afikse⁵ (Stojanović i Popović, 2016). Upravo tvorbene osnove imaju sličnosti sa tvorbenim osnovama engleskom jezika. U srpskom jeziku tvorbene osnove mogu biti:

- Korijeni riječi (dijelovi riječi koji nose leksičko značenje, a koje se ne mogu dalje dijeliti na manje dijelove koji bi bili nosioci istog značenja, na primjer: *pis-* u riječima *pis-a-ti*, *pis-ac*, *pis-mo*; u riječima *zna-ti*, *zna-lac*, *zna-k*, *po-zna-t*; (Stojanović i Popović, 2016, str. 139).
- Gramatičke osnove riječi (dijelovi riječi koji nastaju odbijanjem nastavaka za oblike, na primjer: (*kuća*) *kuće- -e...* > *kuć-*; (*pleme* = *plemena- -a* > *plemen-*; (Stojanović i Popović, 2016, str. 139).

Ostvarivši uvid u tvorbenu osnovu, dolazimo do zaključka da je korijen riječi u srpskom jeziku ekvivalent terminu *root* u engleskom jeziku. Po svojoj prirodi, oba termina uključuju dijelove koji se dalje ne mogu rastaviti na druge dijelove koji bi nosili isto značenje. Međutim, kada se upoređi gramatička osnova riječi sa pojmom *stem* u engleskom jeziku dolazi se do zaključka da pojmovi predstavljaju jedan vid ekvivalencije. Kako termin *stem* isključuje flektivne, tj. gramatičke afikse, tako prethodni primjeri vezani za gramatičku osnovu kao što su *kuć-*, *-e* > *kuće* ukazuju na sličnu prirodu pojma *stem*.

TVORBA PRETVARANJEM

Do sada smo govorili o tvorbi riječi koja je podrazumijevala dodavanje afiksa na tvorbenu osnovu, što je dovodilo do promjene vrste riječi. Međutim, nije uvijek neophodno da do promjene vrste riječi dođe prilikom dodavanja prefiksa ili sufiksa. Tvorbeni proces koji uključuje promjenu vrste riječi prilikom koga ne dolazi do mijenjanja forme (nema primjene afiksa) zove se *konverzija* (eng. *conversion*). Konverzija se može definisati kao izvođenje nove riječi bez ikakvog očitog obilježavanja (Plag, 2003).

Primjer 10

<i>to ring – a ring</i>	<i>poor – the poor</i>	<i>better – to better</i>
<i>to call – a call</i>	<i>rich – the rich</i>	<i>open – to open</i>
<i>to kiss – a kiss</i>	<i>well-fed – the well-fed</i>	<i>empty – to empty</i>

U Primjeru 10 prikazan je proces koji dovodi do promjene vrste riječi, a pri kome se ne mijenja oblik riječi. U prvoj koloni predstavljeni su glagoli u infinitivu na kojima je

⁵ Detaljno o tvorbi afiksa: Stojanović i Popović (2016: 139–142).

izvršen proces transformacije, odnosno konverzije, pri čemu dolazi do promjene vrste riječi. Naime, dati glagoli poprimaju karakteristike imenice. Tako, na primjer, *to ring* (srp. *zvoniti*) prelazi u imenicu *a ring* (srp. *zvonu*). Reči koje su prikazane srednjoj koloni pokazuju proces transformacije pridjeva u imenice. Ovaj proces često je zastupljen u engleskom jeziku, prilikom čega pridjev dobija funkciju imenice. Kako bi uvidjeli da je riječ zapravo o imenici, a ne pridjevu, upravo će određene vrste riječi stajati uz imenicu i bliže je određivati.

*Determinatori*⁶ (eng. *determinative*), odnosno *članovi* (eng. *articles*), najčešća su vrsta riječi koja stoji uz imenicu i pruža dodatne informacije o njoj. Na primjer, kako bi poprimio osobine imenice pridjevu *poor* (srp. *siromašan*) se dodaje determinator, odnosno određeni član *the*. Na taj način dobijamo imeničku sintagmu *the poor* (srp. *siromašni*), kao u rečenici *Siromašni su dobri ljudi*, ili na engleskom *The poor are good people*. Riječ *siromašni* ima funkciju imenice u srpskom, kao i u engleskom jeziku.

U posljednjoj koloni vidimo primjere u kojima pridjevi postaju glagoli. Komparativ pridjeva *good*, odnosno *better*, transformiše se u glagol *to better* koji ima značenje *poboljšati*. Drugi primjer je pridjev *open* (srp. *otvoren*), koji kada primi osobine glagola u infinitivnoj formi postaje *to open* (srp. *otvoriti*). Oslanjajući se na Primjer 10, možemo zaključiti da proces konverzije u engleskom jeziku nudi određene obrasce pretvaranja vrste riječi. Najčešće su to: pretvaranje imenica u glagole, glagola u imenice, pridjeva u glagole i pridjeva u imenice, ali mogu se naći i drugi mehanizmi, odnosno obrasci (Plag, 2003). Način na koji se može razaznati koja je vrsta riječi u pitanju jeste da se isprati kontekst rečenice i funkcija koju riječ može imati u rečenici.

Precizan status konverzije u okviru tvorbe riječi nije sasvim jasan. Jedan broj autora smatra konverziju ogrankom derivacijskog procesa, dok za druge to odvojen tvorbeni proces koji je na nivou derivacije i slaganja riječi ili kompozicije (Plag, 2003). Trebalo bi i skrenuti pažnju na to da se konverzija u literaturi naziva i *nultom derivacijom* (eng. *zero derivation*).⁷

Kada je riječ o kontrastiranju pojma konverzija, u engleskom i srpskom jeziku susrećemo se sa potpuno istim procesom. Međutim, konverzija se u srpskom jeziku najčešće ostvaruje pomoću dva mehanizma:

1. **poimeničavanjem** (supstantivizacijom) – pretvaranje, npr. pridjeva (opisnih, prisvojnih, glagolskih) u imenice: *poljoprivredno dobro* (od *dobar*, *dobra*, *dobro*), *mlada* (*nevjesta*, od pridjeva *mlad*, *-a*, *-o*);

⁶ Više o determinatorima i klasifikacijama pogledati: Greenbaum & Nelson, 2002, str. 106–110.

⁷ Više o pojmu konverzije i nulte derivacije pogledati: Bauer, 1983, str. 32.

2. **popridevljavanjem** (adjektivizacijom) – pretvaranje glagolskih priloga i glagolskih pridjeva u pridjeve: *svijetleća reklama, leteća brigada* (Stojanović i Popović, 2016, str. 146–147).

Možemo zaključiti da je proces konverzije u engleskom i srpskom jeziku u većoj mjeri sličan. Međutim, za razliku od engleskog jezika koji uključuje brojne vrste riječi, odnosno mehanizme ili obrasce prilikom transformacije, srpski jezik pribjegava ka poimeničavanju i popridevljavanju. Međutim, Klajn pored pomenuta dva obrasca u srpskom jeziku navodi i *prelazak u priloge* (adverbijalizaciju) i *prelazak u prijedloge* (prepozicionalizaciju).

Primjer 11

She was named Anna after her aunt.

The King and Queen lived happily ever after.

Date rečenice u okviru Primjera 11 ukazuju na riječ *after* koja u zavisnosti od konteksta može vršiti funkciju prijedloga ili priloga. U prvoj rečenici *She was named Anna after her aunt*, riječ *after* obavlja funkciju prijedloga. U narednoj rečenici, istu riječ pronalazimo u ustaljenoj sintagmi *ever after* u funkciji priloga (priloške odredbe). Uzimajući obje rečenice u razmatranje, dolazimo do zaključka da se radi o mehanizmu adverbijalizacije. U slučajevima da nam je polazna rečenica *The King and Queen lived happily ever after*, radilo bi se o mehanizmu prepozicionalizacije, jer bi nam polazna riječ bila u funkciji priloga koja bi prešla u funkciju prijedloga.

Posmatrajući proces konverzije u engleskom i srpskom jeziku možemo ustanoviti da se proces u oba jezika zasniva na sličnim mehanizmima. Kada, pak, govorimo o ishodima konverzije, možemo zaključiti da engleski i srpski jezik dijele potpuno iste ishode, odnosno cilj im je da zadata riječ promijeni vrstu riječi nemijenajući svoju formu

REGRESIVNA DERIVACIJA

Do sada smo u radu obradili sve one procese koji su uključivali neku vrstu dodavanja elemenata u svrhu formiranja novih riječi. Postoje, međutim, i drugačiji procesi. Naime, proces koji podrazumijeva uklanjanje ili brisanje određenih elemenata kako bi se dobile nove riječi se zove *regresivna derivacija* (eng. *back-formation*) (Prodanović, 2017). Konkretnije, pomenuti termin podrazumijeva proces nastanka novih riječi prilikom koga dolazi do uklanjanja afiksa.⁸ Određeni autori za termin *back-derivation* kažu da je to primjer istorijske reanalize, a ne produktivnog derivacionog procesa (Arnoff & Fudeman, 2011, str. 122–133).

⁸ Više o pojmu *back-formation* pogledati: Bauer, 1983, str. 230–232.

Ono na šta se ukazuje jeste da pomenuti proces teži da ispita postojanje određene forme riječi u prošlosti kako bi se utvrdio polazni oblik riječi. Utvrdivši polazni oblik riječi možemo zaključiti da li je u tvorbi riječi došlo do procesa uklanjanja afiksa (regresivne derivacije) ili procesa dodavanja istih.

Primjer 12

<i>baby-sitter – to baby-sit</i>	<i>editor – to edit</i>
<i>surveillance – surveil</i>	<i>liposuction – liposuct</i>

Iz Primjera 12 vidimo da su određene riječi nastale prije nekih drugih, kao na primjer riječi *surveil* i *liposuct* koje su nastale od imenica *surveillance* i *liposuction* (Arnoff & Fudeman, 2011). Zapravo je primjer ukazao na pojavu brisanja sufiksa sa ciljem formiranja novih riječi.

Nakon uvođenja novog procesa u sistem tvorbe riječi, pokušali smo da izvršimo analizu pojma u srpskom jeziku i da pronađemo određene sličnosti i ekvivalente. Do sada smo u engleskom jeziku proces *back-formation* povezali sa brisanjem afiksa, odnosno naišli smo samo na primjere u kojima dolazi do gubljenja sufiksa. Slična situacija javlja se i u srpskom jeziku. Međutim, za razliku od engleskog, u srpskom jeziku nailazimo na primjere u kojima se prefiksi gube.

Polazeći od ekvivalenta termina *back-formation*, u srpskom jeziku bi najprecizniji izraz glasio *depreverbacija*. Klajn definiše *depreverbaciju* kao najznačajniji oblik regresivne derivacije koji predstavlja deprefiksaciju glagola (Klajn, 2002). Upravo su određeni glagoli nastali kada su se određeni prefiksi izbrisali.

Primjer 13

- *Driješiti* je nesumnjivo nastalo odbacivanjem prefiksa u *razdriješiti* < *razriješiti*.
- *Goditi* je svoje današnje značenje ‘prijati’ je moglo dobiti samo deprifiksacijom od *ugoditi*.
- *Gađati* je nastalo od *pogoditi*, preko *pogađati*.
- *Dirati*, glagol novijeg nastanka, izvučeno je iz *zadirati*, imperfektiva od *zadrijeti* (Klajn, 2002).

Nakon prikaza primjera u srpskom jeziku, i vraćajući se na primjere u engleskom jeziku, možemo doći do zaključka da je proces *back-formation* približno jednak procesu *depreverbacije*, koji je karakterističan za srpski jezik. Sam proces brisanja sufiksa ili prefiksa sa ciljem da se stvore nove riječi predstavlja zajedničku karakteristiku između pojmova *back-formation* i *depreverbacija*.

ANALIZA REZULTATA I DISKUSIJA

Započevši ovaj rad sa ciljem da predstavimo osnovne karakteristike tvorbe riječi dva jezika, a oslanjajući se na kontrastivnu analizu, dolazimo do određenih ekvivalencija i zaključaka vezanih za tvorbu riječi engleskog i srpskog jezika. Prije svega, ustanovili smo da se tvorbeni procesi u engleskom i srpskom jeziku ne razlikuju u velikoj mjeri. Dolazi do određenih odstupanja, odnosno stepen ekvivalencije nije u direktnom odnosu. Takav ishod smo očekivali uzimajući u obzir da se radi o dva potpuno različita jezika koja ne dijele istu etimologiju.

Proces kontrastivne analize izvršili smo uz pomoć literature koja se primarno bavi tvorbom riječi. Rad smo započeli ostvarujući uvid u dva osnovna procesa tvorbe riječi derivacije i fleksije. Prisustvo procesa derivacije ustanovljeno je kako u engleskom, tako i u srpskom jeziku. Način formiranja novih leksema posredstvom derivacije se u oba jezika zasniva na istim principima, odnosno radi se o apsolutnoj ekvivalenciji. Sa druge strane, teorijski opis procesa fleksije ne pronalazimo neposredno u gramatikama srpskog jezika, ali smo uočili određene sličnosti. Naime, kako je fleksija proces koji utiče isključivo na mijenjanje gramatičke forme, takav princip nalazimo u srpskom jeziku. Određeni sufixi u srpskom jeziku učestvuju u mijenjaju gramatičke kategorije (roda, broja, padeža, glagolskog vremena i drugo). Posmatrajući ponašanje sufixa prilikom upotrebe različitih gramatičkih kategorija, potvrdili smo da se radi o procesu fleksije.

Pored pomenuta dva procesa u radu smo ispitali tvorbene osnove koje služe kao polazni element tvorbe riječi, i izvršili smo uvid u procese konverzije i regresivne derivacije. Kada je riječ o tvorbenim osnovama, kontrastivnom analizom smo potvrdili da se tvorbene osnove razlikuju, odnosno ne dolazi do ekvivalencije. Pomenuti rezultat smo očekivali uzimajući u obzir da govorimo o različitim vokabularnim sistemima. Time se tvorbene osnove riječi u potpunosti razlikuju.

Ono što je zajedničko za oba jezika jeste činjenica da tvorbene osnove pronalaze uporište u svim procesima tvorbe riječi. Proces konverzije, kao i proces regresivne derivacije, nalaze se u oba jezika. Način formiranja procesa konverzije u engleskom jeziku ima svoj pandan u srpskom jeziku, odnosno proces dijeli apsolutan stepen ekvivalencije u oba jezika. Takođe, proces regresivne derivacije dijeli iste ciljeve u oba jezika i zasniva se na sličnom principu formiranja. Kada kažemo na sličnom principu, mislimo na pojavu uklanjanja sufixa u engleskom i uklanjanja prefiksa u srpskom jeziku uz napomenu da proces uklanjanja u oba jezika služi stvaranju nove lekseme.

ZAKLJUČAK

Polazeći od deskriptivne i kontrastivne metode, izvršili smo analizu tvorbenih procesa dva različita jezika. Analizirajući procese derivacije, fleksije, transformacije (konverzije) i regresivne derivacije dolazi se do zaključka da je za sve pomenute procese tvorbeno osnova polazna tačka. Posmatrajući tvorbeni sistem engleskog jezika, uviđamo da će za različite tvorbeno procese biti potrebne i različite tvorbeno osnove. Sama svrha tvorbenih procesa leži u namjeri da se pomoću postojećih leksema/riječi dođe do novih, kako bi se obogatio vokabularni fond jezika. U radu smo pokazali da svaki tvorbeni proces predstavlja izazov za izučavanje, jer zahtijeva poznavanje etimoloških aspekata i spoljašnjih uticaja, koji utiču na strukturu jezika.

Posvetivši se svakom procesu teorijom i praktičnim primjerima, rad uspijeva da prikaže osnovne postulate tvorbe riječi. Kako bi svaka komponenta bila što preciznije predstavljena, rad je u metode istraživanja uključio kontrastivnu lingvistiku, kako bi ona doprinijela boljem shvatanju određenih procesa. Stoga smo u radu izvršili poređenje tvorbenih procesa između engleskog i srpskog jezika. Kontrastivna analiza je ukazala da svaki proces koji se dešava u engleskom jeziku postoji i u srpskom jeziku. Proces derivacije se prikazao kao direktan ekvivalent između oba jezika, što znači da su procesu isti, s tim da se tvorbeno osnove razlikuju, jer se radi o vokabularnom sistemu različitih jezika. Ostali procesi poput fleksije, konverzije i regresivne derivacije zastupljeni su kako u engleskom tako i u srpskom jeziku. Ono što bi trebalo napomenuti jeste činjenica da način formiranja pomenutih procesa nije isti, odnosno nije zastupljen apsolutan stepen ekvivalencije. Na primjer, proces regresivne derivacije, tj. depreverbacije, različito se realizuje u srpskom i engleskom jeziku. Tako regresivna derivacija u srpskom jeziku uklanja prefikse kako bi se dobila nova leksema, dok u engleskom jeziku dolazi do ukanjanja sufiksa. Bilo da postoji apsolutan stepen ekvivalencije ili ne, proces tvorbe riječi bilo kog jezika će se u određenoj mjeri razlikovati zbog same prirode jezika.

LITERATURA:

- Aronoff, M. & Fudeman, K. (2010). *What is Morphology?* Chichester: Blackwell Publishing.
- Bauer, L. (1983). *English Word-Formation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bugarški, R. (2003). *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Čigoja štampa.

- Filipović, D. & Gatarić, I. (2018). Simultaneous effects of inflectional paradigms and classes in processing of Serbian verbs. *Psihologija*. Volume 51.
- Greenbaum, S. & Nelson, G. (2002). *An Introduction to English Grammar*. Harlow: Longman.
- Klajn, I. (2002). *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku. Prvi deo. Slaganje i prefiksacija*. Beograd – Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva i Institut za srpski jezik SANU – Matica srpska
- Lieber, R. (2010). *Introducing Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, J. (1981). *Language and Linguistics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Plag, I. (2002). *Word-Formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prodanović, M. (2017). *Work with Words: A Coursebook in English Morphology*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Robins, R. H. (1989). *General Linguistics*. Longman Linguistics Library. London: Routledge.
- Stojanović, Ž. i Popović, Lj. (2016). *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Yordchim, S. (2012). Inflections in English Nouns, Verbs, and Adjectives. *The Journal of the Royal Institute of Thailand*. Volume IV.
- Yule, G. (2010). *The Study of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

MARKO E. KUKIĆ

**CONTRASTIVE ANALYSIS OF WORD-FORMATION PROCESSES OF
DERIVATION AND INFLECTION IN ENGLISH AND SERBIAN**

Summary: Language as the primary means of communication has been developing for centuries. Each unit within a language, starting from sounds, words, phrases, and sentences, has been changed and harmonized with norms, reforms, and modern linguistic theories. Linguistic theories, which have been adopted and proposed, are part of the framework of language science. As the science of language dates back to ancient times, different terms were used for the mentioned field. Today, the science that delves into the research, influence, and shaping of a language is linguistics. This research aims to display the part of linguistics that deals with the study of word formation and its processes. The paper is based on a theoretical and practical presentation of the basic morphological processes of the English language, derivation and inflection. Special attention is paid to conversion and back-formation. Furthermore, the paper sheds light on the role of the morphological notions of root, stem, and base. Not only does the paper examine the morphological notions, but it also compares and contrasts the above-stated processes within English and Serbian languages relying on contrastive analysis. The main goal is to establish the degree of equivalence of word-formation processes between the two languages. The obtained results indicate that certain morphological processes of the two languages possess direct equivalents, but some do not share complete or direct equivalence

Key words: morphology, derivation, inflection, word formation, contrasting, equivalence, English, Serbian.

Datum prijema: 19.07.2022.

Datum ispravki: 10.10.2022. i 11.11.2022.

Datum odobrenja: 14.11.2022.